

Shahid Bahonar
University of Kerman

The Issue of Registering Place Names in Balochistan

Mohammad Akbar Dehani

Department of Persian Language and Literature, Velayat University, Iranshar, Iran. E-mail:
m.dehani@velayat.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received 2025 January 29
Received in revised form 2025
February 27
Accepted 2025 May 17
Published online 2025 June 22

Keywords:

Place name,
Balochistan,
Balochi,
Farsi,
Makkoran,
.

ABSTRACT

Purpose: The name of each phenomenon indicates its distinguishing identity and the names of places are a part of the history and socio-cultural identity of any society. The difference and conflict between the administrative names of cities and villages in Balochistan with their original forms is one of the important issues that has not been addressed so far. This research wants to raise this issue in scientific and cultural forums.

Method and Research: The data of this article have been obtained by field study and have been reviewed in the documents. And while emphasizing the importance of accuracy in recording the exact form of the names of cities and villages

Findings and Conclusions: It has been shown that many common names in the administrative environments of this region are recorded with carelessness. This issue, in addition to causing confusion in their pronunciation and writing, has reduced the efficiency and cultural value of those names. The names of the regions are an important part of the history and civilization of Iran, which have reached our times in Balochistan, mostly through the Balochi branch of the Iranian language family. Giving importance or not paying attention to preserving the originality of places is a sign of the way we deal with the history and culture of Iran. One of the most prominent inaccuracies in the administrative registration of place names can be mentioned those names that are registered contrary to the grammatical rules of Balochi and Persian languages and are considered misspellings. This situation causes a mistake in the pronunciation and as a result a wrong meaning association. Multiple spellings of the same name, disregarding the historical spelling, registering an incorrect Persian translation or a part of it instead of its original form, and inappropriate use of Arabic letters are some of the most prominent cases of problems in registering these names.

Cite this article: Mohammad Akbar Dehani. (2025). The issue of registering places in Balochistan. *Journal of Iranian Studies*, 24 (47), 113-134. <http://doi.org/10.22103/jis.2025.24753.2692>

© The Author(s).

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

DOI: <http://doi.org/10.22103/jis.2025.24753.2692>

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The place names of any land are part of that land's cultural heritage, and the word itself used to name any place, in addition to distinguishing the name of that place from other places, evokes a common concept among the people who use that name to refer to that specific place. Therefore, given that one of the functions of place names is to perpetuate the culture of a society, any change in the name of a place, in addition to possibly changing people's understanding and perception of that place, disrupts this function of the place names. Any inappropriate change in place names or recording of non-authentic pronunciations of place names of any land, including the names of cities, villages, mountains, plains, and seas, etc., will mean negligence regarding the history and cultural heritage of that land. Balochi is a modern Iranian language spoken mostly in Balochistan (southeast of Iran). Therefore, it is natural that most place names in Balochistan are either derived from Balochi or, due to their use among the Baloch, are influenced by the Balochi language and their dialects and accents. But whether in this day and age or in the past, many of the place names of this region have been recorded in books or administrative documents in ways different from what is common among the people, and this issue is discussed in this article.

Methodology

This article is primarily written with field research. That is, the place names of different regions of Balochistan have been examined in terms of how these place names differ from those that have been common throughout history, or how the new forms of some of them that have been recorded in modern times differ from those that are common among the people.

Discussion

The writing of the names of cities and settlements in Balochistan and other eastern regions of the Iranian plateau in multiple ways has a long history in ancient texts. It seems that more than any other factor, the distance of these regions from government centers and the limited connection of the authors of historical and geographical texts with this region have had a greater impact on this issue. For example, some authors have recorded "Khozdaar" -the birthplace or attribution of the first female poet in Persian literature-(kausar,1974: 1) as "قصدار" (Lestranj, 2011: 355), and in some other sources, the name of this city is written as "قزدار" (ibid.), and even in a place like Hudood al-Alaam it is recorded as "قصدار" (Unknown, 2004: 365), which of course is not unlikely to be a mistake by the scribes of the manuscripts, but it is strange that a modern corrector has also written the current name of this city as "خزدر" (ibid., footnote 13).

This issue may be considered natural and acceptable up to this point, but sometimes certain forms of recording or pronouncing the names of certain places, cities, and towns become popular due to the carelessness or recklessness of those who record them, which can even be considered spelling or pronunciation errors, and sometimes it is an example of name distortion.

Many of the names of settlements in any land are created based on common rules, which even create a kind of national and human cultural understanding and solidarity (Tameh, 2019: 71). It is not logical to change the names of areas for which we do not even know the known names, let alone names that show the cultural and historical solidarity of the national community. However, it is observed that some place names in Balochistan that have such a function are also changed without a valid reason.

Most of the names of Balochistan are rooted in the Balochi language, so naturally the pronunciation of some of them is different from Persian due to the dialectal differences between Balochi and Persian. However, apart from these, some names that do not exist in standard Persian may be pronounced in the language of non-local administrative officials in a way that differs from their local pronunciation.

Sometimes, the differences in the pronunciation and the differences in the Balochi and Persian languages may cause some place names to be recorded in multiple ways, which is also acceptable. However, recording names in English spelling sometimes causes misunderstanding and ridicule, and has itself been a factor in changing the original form of the place names in these regions. Also, the inappropriate use of special letters of the Arabic alphabet in writing the place names of Balochistan has sometimes caused misunderstanding and changing them.

In recent times, for many reasons, the administrative system has also changed the official names of some regions of Balochistan on one, two, and sometimes several occasions, and these changes have had various results, which are mentioned in the text.

Conclusion

The names of settlements (cities and villages) in Balochistan, like the rest of Iran and the world, are influenced by the culture, language, and history of this region, and dialectal and historical factors have also been involved in the emergence or evolution of these names. Therefore, it is natural that the pronunciation of some of them in the language of the people of the region has slight differences from the modern standard dialect of Persia. It is also possible that the administrative registration of some names and their pronunciation in Persian may differ somewhat from their local pronunciation but sometimes this issue goes beyond its inevitable drawbacks and includes spelling errors and the personal preferences of the first modern government officials. Lack of attention to this issue has caused various confusions in the recording and pronunciation of some of them, the obvious and hidden consequences of which, in addition to creating this confusion, also appear in other social issues.

مسأله ثبت نام‌جای‌ها در بلوچستان

محمد اکبر دهانی

استادیار بخش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ولایت، ایرانشهر، ایران. رایانامه: m.dehani@velayat.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	زمینه/هدف: نام هر پدیده، نشانگر هویت تمایزبخش آن است و نام‌جای‌ها بخشی از تاریخ و هویت فرهنگی-اجتماعی جامعه هستند. تفاوت و تعارض نام‌های اداری و نام‌های اصیل مناطق بلوچستان از مسایل مهمی است که تاکنون به آن پرداخته نشده است. این پژوهش در پی گشودن این بحث در مجامع علمی و فرهنگی است.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱۰ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۰۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۲/۲۷ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۴/۰۱	روش/رویکرد: داده‌های این پژوهش با مطالعه میدانی به دست آمده‌اند و هر جا که ممکن بوده است، با اسناد سنجیده شده‌اند. در این پژوهش ضمن تأکید بر اهمیت دقت در ثبت صورت درست نام شهرها و روستاها، نشان داده شده است که بسیاری از نام‌های رایج اداری این منطقه با کم‌دقتی ثبت شده‌اند و این موضوع ضمن آشفتگی تلفظ و نوشتار آن‌ها، ناخواسته مایه کاهش کارایی و رسانگی فرهنگی آن نام‌ها شده است.
کلیدواژه‌ها: نام‌جای، بلوچستان، بلوچی، فارسی، مکران، خاش.	یافته‌ها/نتایج: نام‌جای‌های مناطق بخشی مهم از میراث تاریخ و تمدن ایران‌زمین هستند که در بلوچستان غالباً از طریق شاخه بلوچی خانواده زبان‌های ایرانی به روزگار ما رسیده‌اند و توجه یا بی‌توجهی نسبت به حفظ اصالت آن‌ها، آیینۀ نوع برخورد ما با تاریخ و فرهنگ ایران‌زمین است. از برجسته‌ترین بی‌دقتی‌ها در ثبت اداری نام‌های نقاط جغرافیایی می‌توان به آن دسته از نام‌ها اشاره کرد که برخلاف قواعد دستوری زبان‌های بلوچی و فارسی ثبت شده‌اند و غلط املائی محسوب می‌شوند. این امر باعث اشتباه در شیوۀ تلفظ و در نتیجه، تداعی بی‌ربط بودن معنایی آن‌ها می‌شود. چندگونه‌نویسی‌های یک نام، بی‌توجهی به املائی تاریخی، ثبت ترجمۀ فارسی نام‌جای یا بخشی از آن به جای صورت اصیل آن و استفاده نابجا از حروف عربی از برجسته‌ترین موارد اشکالات ثبت این نام‌جای‌هاست.

استناد: دهانی، محمد اکبر (۱۴۰۴). مسأله ثبت نام‌جای‌ها در بلوچستان. *مجله مطالعات ایرانی*، ۲۴ (۴۷)، ۱۳۴-۱۱۳.

<http://doi.org/10.22103/jis.2025.24753.2692>

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

© نویسنده

۱. مقدمه

دهخدا نام را این‌گونه تعریف می‌کند: «لفظی که بدان کسی یا چیزی را بخوانند» (لغتنامه به نقل از حاشیه برهان قاطع) جای‌نام‌های هر سرزمینی، بخشی از میراث فرهنگی آن سرزمین هستند و واژه نام هر مکانی علاوه بر تمیزدادن نام آن مکان از مکان‌های دیگر، تداعی‌کننده مفهومی مشترک میان مردمی است که آن نام برای اشاره به مکانی مشخص در میان‌شان متداول می‌شود. بنابراین، هر تغییری در نام یک مکان علاوه بر این‌که ممکن است باعث تحول شناخت و تلقی انسان‌ها از آن مکان شود، مانع از کارکرد تداوم‌بخشی فرهنگی آن نام نیز خواهد شد.

در طول تاریخ، برخی از نام‌های مشهور مکان‌ها را دیگرانی غیر از خود ساکنان آن سرزمین‌ها بر آن مکان‌ها گذاشته‌اند یا نام‌هایی بر آن جای‌ها اطلاق کرده‌اند که این نام نوین به تنهایی یا به همراه نام گذشته به بخشی از تاریخ آن مکان افزوده شده است. یعنی، چه بسا از آن پس، برخی از آن نام‌ها در میان خود آن مردم نیز برای تسمیه همان جایگاه یا استفاده در جایگاه‌هایی دیگر رواج باشند. چنان‌که «پرسپولیس» را یونانیان به کار برده‌اند و بر زبان ایرانیان جاری شده است، اگرچه خود آن مکان را «تخت جمشید» می‌گویند، اما کاربرد آن را در جاهایی دیگر و مثلاً به عنوان نام یک تیم فوتبال ناصواب نمی‌دانند. اما مثلاً اگر کسی «خلیج فارس» را -که گویا این نام را هم نخستین بار یونانیان بر دریای جنوب ایران نهاده‌اند (مشکور، ۱۳۵۵: ۸۹)- به نام دیگری بخواند، ناخرسند خواهند شد. گاه نیز ممکن است نام یک سرزمین یا یک شهر در میان ملتی دیگر، با عنوانی دیگرگون جا بیفتد، چنان‌که در ایران به کشوری در کنار دریای سرخ که سرزمین‌های حجاز و نجد در آن واقع شده‌اند، «عربستان» می‌گویند، گرچه خود مردم و حکومت آنجا، کشورشان را به نامی دیگر بخوانند و همچنین است نام کشورهایی چون «فرانسه»، «آلمان» و «هندوستان» مجارستان و... این مسئله در همه جای جهان امری طبیعی است، اما مواردی هست که چه در میان مردم یک سرزمین و سرزمین‌هایی دیگر و حتی در خود یک سرزمین، تغییر دادن نام یک مکان یا استفاده یا رواج شکل یا تلفظی دیگرگون از نام یک مکان، اعم از شهر و دیار یا کوه و دشت و دریا و امثال آن به معنای سهل‌انگاری در مورد تاریخ و میراث‌های فرهنگی آن سرزمین خواهد بود. موضوعی که در این نوشتار به آن پرداخته خواهد شد، سخنی از این مقوله است درباره نام‌جای‌ها در بلوچستان و بی‌دقتی‌هایی که باعث تغییر آن‌ها شده یا می‌شود.

۱-۱. بیان مسئله

چندگونه‌نویسی‌های نام شهرها و آبادی‌های بلوچستان و دیگر مناطق شرقی فلات ایران در متون قدیم، سابقه‌ای طولانی دارد و به نظر می‌رسد که علاوه بر هر عامل دیگری، دور بودن این مناطق از مراکز قدرت حکومت‌های مرکزی و کم‌شناخته‌تر بودن این مناطق در میان نویسندگان متنهای تاریخی و جغرافیایی و دیگر نویسندگان عامل تأثیرگذاری بر این موضوع بوده است. چنان‌که مثلاً «خضدار» را که محل تولد یا انتساب نخستین زن شاعر در ادبیات فارسی است (کوثر، ۱۳۵۳: ۱)، برخی «قصدار» (لسترنج، ۱۳۹۰: ۳۵۵) ثبت کرده‌اند و در برخی از منابع «قزدار» (همان) و حتی در جایی چون *حدودالعالم* «قسدار» (ناشناخته، ۱۳۸۳: ۳۶۵) ثبت شده که البته بعید نیست سهو کاتبان نیز باشد، اما عجیب آن که مصححان و شارحان امروزی این کتاب نیز نام کنونی این شهر را «خزدر»

کنونی» (همانجا، حاشیه ۱۳) نوشته‌اند. یا شهر «پنجگور» را که در نزدیکی مرز ایران در کشور پاکستان قرار گرفته است، کسی «قنزبوره» (اصطخری، ۱۳۷۳: ۱۸۰) می‌نویسد و دیگری «فنزبور» و آن دیگری احتمالاً به گمان برگرداندن شکل معرب آن به شکل فارسی‌اش آن را «پنجپور» (بارتلد، ۱۳۷۷: ۱۷۹) نوشته است.

با ورود دستگاه اداری دولت شبه‌مدرن پس از انقلاب مشروطه ایران به مناطق حاشیه‌ای، محور انتظام جدید امور و از آن‌جمله ثبت نام شهرها و روستاها و تقسیمات جغرافیایی در اسناد رسمی بر عهده مأموران اداری قرار گرفت. پس از تصویب قانون سجل احوال در خرداد ۱۳۰۴ و قانون نسخ و اصلاح‌کننده آن و الزام ثبت احوال در دفترهای مأموران اداره سجل احوال، نام «ولایات»، «شهرها»، «قصبات»، «قراء» و «دهات» یعنی محل تولد یا محل تنظیم سند که در سندهای هویتی اشخاص و دفترهای «احصائیه و سجل احوال» نوشته می‌شدند، اهمیت بیشتری پیدا می‌کرد، به ویژه که در همین قانون و قانون سال ۱۳۰۷ به لزوم انتخاب نام خانوادگی تأکید شده بود و نام خانوادگی بسیاری از مردم ایران و از جمله مردم این منطقه، براساس نسبت و تعلق انتخاب و ثبت می‌شد که به نام شهر و دیار اشاره دارد. بنابراین، در نام خانوادگی افراد نیز شکل‌های املائی و ثبت نام جدید یا قدیم شهرها و دهات را می‌توان ردیابی کرد.

۲-۱. پیشینه پژوهش

جلد هشتم مجموعه فرهنگ جغرافیائی ایران (رزم‌آرا: ۱۳۳۲) را می‌توان نقطه عطفی برای تثبیت شیوه‌های خاصی از نوشتن و تلفظ نام‌های بلوچستان به شمار آورد. مقاله غفرانی و شجاع قلعه دختر (۱۳۹۲) به برخی از وجه تسمیه‌ها درباره «مکران» اشاره کرده است، اما این مقاله نیز چون بسیاری از دیگر مقالات و کتاب‌ها، بدون بیان دلیلی خاص خود، شیوه‌ای از تلفظ نام این سرزمین را برگزیده است که در میان مردم این سرزمین رواج ندارد و نادرست تلقی می‌شود. منابع دیگر نیز به صورت پراکنده درباره برخی از مکان‌ها یا اقوامی که در این سرزمین زندگی می‌کنند، به دنبال وجه تسمیه بوده‌اند یا برخی از وجوه مشهور را نقد کرده‌اند. مثلاً قاضی عبدالصمد سربازی که درباره قوم بلوچ و وجه تسمیه بلوچستان سخن گفته (سربازی، ۱۳۷۸: ۳۳) و کوشیده است ضمن پرداختن به وجوه تسمیه مکران، صورت صحیح برخی از نام‌های مناطق را ثبت کند (همان، ۶۵-۵۸). عبدالغنی دامنی نیز درباره وجه تسمیه بلوچستان و مکران سخن می‌گوید (دامنی، ۱۳۸۰: ۲۸)، اما به مناطق داخلی و نام شهرها و اشتباهات رایج درباره نام‌هایشان نمی‌پردازد. از مقاله «سازهای جای‌نام‌ساز در کدنام‌های ترکیبی ایران و نقش آن‌ها در ایجاد هویت فرهنگی و ملی» (طامه، ۱۳۹۹) که بگذریم، موضوعی که در پژوهش حاضر به آن می‌پردازیم، نخستین بار است که بر آن تمرکز می‌شود و تازگی دارد، مگر آن که در پژوهش‌هایی با عناوین دیگر به صورت جسته‌گریخته اشاراتی در این باب آمده باشد که از آن میان می‌توان مقاله سپاهی و سیف (۱۴۰۱) را نام برد که ضمن پرداختن به موضوع بحث درباره واو معدوله فارسی در واژه‌های بلوچی از پیامدهای تحولات این حرف بر نام برخی از مکان‌ها در بلوچستان به‌ویژه شهرستان خاش/خوآش نیز اشاره شده است.

۱-۳. روش‌شناسی پژوهش

مسئله عدم ثبت دقیق نام‌های محلی یا عدم دقت در ثبت درست آن‌ها و بی‌پروایی در این مسئله همانند برخورد جوامعی مانند ما با بسیاری از دیگر میراث‌های فرهنگی و تمدنی خویش است. یعنی مثلاً همان‌گونه که ممکن است یک کتیبه یا سنگ‌نوشته باستانی با هوس‌های کودکانه فردی لابلالی آسیب ببیند و بشر از دریافتن بسیاری از اطلاعات مفید تاریخی و فرهنگی آن محروم شود، ناآگاهی یا بی‌پروایی فردی که نام یک نقطه جغرافیایی را به صورت اشتباه ثبت می‌کند، ممکن است مسیر بسیاری از آموزه‌های سرنوشت‌ساز فرهنگی و اجتماعی را به انحراف بکشاند. بنابراین، پژوهش در چنین موضوع‌هایی راه‌گشای حل ابهام در مورد برخی از نام‌ها خواهد بود و زمینه اصلاح اشکالات رایج زبانی یا نگارشی را فراهم خواهد کرد. اما به صورت ویژه در مورد بلوچستان، ضرورت این امر بیشتر نمایان است، زیرا به دلایل گوناگون و از جمله به سبب دوری این منطقه از مرکز کشور، مأموران اداری و از جمله حکمرانانی که برای اداره این منطقه اعزام می‌شده‌اند، در یادداشت‌هایشان بسیاری از نام‌جای‌ها و برخی از موقعیت‌ها را اشتباه ثبت کرده‌اند؛ به عنوان مثال: (دیبا، ۱۳۶۴). و نتیجه این امر آن شده است که تا امروز نیز نام شهرهای بزرگ و مشهور این خطه از ایران در موقعیت‌های اداری به دو یا چند صورت نوشته شوند. چنان‌که بر تابلوهای ادارات دولتی «چابهار» بنویسند و کماکان در مصوباتی از هیئت وزیران «چاه‌بهار» نوشته شده باشد یا «خاش» به صورت اشتباه املائی رایج شود یا هر از گاهی به دلایل گوناگون و از جمله اشتباهات فراوان املائی برخی از نام‌جای‌ها تغییر کنند. این پژوهش حاصل مطالعات میدانی در فرهنگ، اجتماع و گویش‌های محلی این جغرافیا با تمرکز بر نام‌جای‌هاست و با معیارهای زبانی و فرهنگی در پی تحلیل این موضوع است.

۱-۴. یافته‌های پژوهش

چندگونگی ثبت یا تلفظ نام برخی از مکان‌ها و شهر و آبادی‌ها در همه جهان قابل انتظار است، چراکه به سبب تفاوت زبان‌ها، خط‌ها، فرهنگ‌ها، جهان‌بینی‌ها و دیگر ویژگی‌های تنوع‌بخش جهان انسانی ممکن است، نام مشترک یک مکان به چند شکل ادا شود یا برای نامیدن مکانی خاص از اسم‌های گوناگون استفاده شود. تا این جای موضوع طبیعی و قابل قبول است، اما گاه شکل‌هایی از ثبت یا تلفظ نام‌های برخی از مکان‌ها و شهر و آبادی‌ها به سبب کم دقتی یا بی‌پروایی ثبت‌کنندگان یا ترویج‌دهندگان صورت خاصی از آن نام رواج یابد که گاه می‌توان آن را در ردیف غلط‌های املائی یا تلفظی به شمار آورد و گاه مصداق تحریف نام خواهد بود.

رضایی و ملک (۱۴۰۲) به صورت غیر مستقیم، سخنی را از گوته، شاعر و متفکر آلمانی، این‌گونه نقل کرده‌اند: «نام یک شخص مانند ردایی نیست که بر او پوشانده باشند که بتوان به دلخواه گشاد و تنگش کرد، بلکه نام او مانند تن‌پوشی است که به تنش چسبیده است، نامش مانند پوستش با او رشد می‌کند، کسی نمی‌تواند این تن‌پوش را بخاراند یا آن را پاره کند بی‌آنکه خود شخص را زخمی کند» (همان، ۱۰۸) در این سخن اگر چه اشاره‌ای به نام شخص شده است، اما این نکته قابل تأمل را می‌توان در مورد نام هر آنچه مربوط به بشر و اجتماع بشری است و از

آن‌جمله به نام شهرها و روستاها تسری داد. مکان‌های اجتماعات بشری با زبان، تاریخ و فرهنگ جامعه گره می‌خورند و در هر جامعه‌ای خاطراتی جمعی در ذهن و ضمیر اشخاص و اجتماع می‌سازند، و طبیعی است که هرگونه تغییری در آن‌ها، بقیه میراث‌های زبان، فرهنگ و تاریخ اجتماع را تحت تأثیر قرار خواهد داد.

زبان در گذر روزگار دچار تحول می‌شود و همانند هر تغییر و تحول دیگری، ممکن است شیوه نوشتار یا تلفظ نام شهرها یا روستاها دچار تغییراتی بشود یا شکل خاصی از نوشتن یا تلفظ آن تثبیت شود. نظم یا آشفتگی در نامگذاری شهرها یا روستاهای یک سرزمین به عوامل گوناگونی وابسته است که موضوع بحث ما نیست، اما در روزگار جدید و پیدایش دولت در مفهوم امروزی، برای این امور نیز قانون‌هایی وضع شده است. براساس ماده ۱۳ «قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری ایران» مصوب پانزدهم تیرماه هزار و سیصد و شصت و دو «هر گونه انتزاع، [...] و تغییر نام و نامگذاری واحدهای تقسیمات کشوری به جز استان به پیشنهاد وزارت کشور و تصویب هیئت وزیران خواهد بود». همان‌گونه که از فعل جمله این متن معلوم می‌شود، درباره نامگذاری، نظر قانونگذار به آینده است و بدیهی است آنچه شامل تغییر نام می‌شود، مواردی استثنایی هستند نه اسم‌های جاافتاده و مقبول جامعه؛ اما ممکن است برخی از نام‌های جغرافیایی و شهرها و آبادی‌ها در سیستم اداری به صورتی ثبت شده باشند که از نگاه یک ناظر بیرونی معنایی واضح و بامسما داشته باشند، اما در نگاه مردم آنجا یا اهالی ادب و فرهنگ، آن نام، نابجا تلقی شوند و مردم نیز در تعاملات غیر اداری خویش همان نامی را به کار ببرند که پیش از ثبت معوج آن در اسناد اداری به کار می‌برده‌اند یا حتی بر تغییر یا اصلاح آن صورت جدید پافشاری صورت گیرد. به عنوان نمونه می‌توان به نام شهر و استان «کرمانشاه» اشاره کرد که از اواخر دهه پنجاه در اسناد رسمی به «باختران» تغییر پیدا کرد، اما در اوایل دهه هفتاد با پافشاری نمایندگان آن منطقه، دوباره به صورت رسمی «کرمانشاه» نامیده شد.

هر تغییری در نام آبادی‌ها یا شهرها، باعث تغییر بخشی از هویت آن مکان است و حتی تصحیف و اشتباه املائی نیز از عواملی است که باعث سوء برداشت نسبت به معنای واژه و وجه تسمیه آن می‌شود. البته مشهور شدن وجه تسمیه‌های عامیانه یا جعلی تنها به این دلیل رخ نمی‌دهد و تنها با درست‌نویسی نام نمی‌توان از رواج وجه تسمیه‌های ساختگی جلوگیری کرد. همان‌گونه که زبان انسانی در درازنای زمان دچار دگرگونی می‌شود، نام‌ها نیز ممکن است به صورت دگرگون‌شده به روزگاران پسین برسند و چه بسا صورت ظاهری یک نام باعث شود که راویان و افسانه‌پردازان برای آن‌ها وجوه تسمیه‌هایی بتراشند و برخی از پژوهشگران برای رد برخی از آن وجوه، دلایل و شواهدی آورده‌اند. چنان‌که مثلاً پژوهش رحیمی زنگنه، کهریزی و حسینی (۱۳۹۲) درباره همین نوع وجه تسمیه‌هایی است که در مورد «کرمانشاه» رواج داشته است.

۲. بحث و بررسی

نام یا اسم بخش مهمی از زبان و واژه‌های قاموسی هر زبانی را تشکیل می‌دهد، به گونه‌ای که در طبقه‌بندی واژه‌های زبان، یکی از آن‌ها را به اسم اختصاص می‌دهند. مثلاً در عربی واژه‌ها را به سه نوع اسم، فعل و حرف تقسیم می‌کنند (شرتونی، ۱۳۸۰: ۱۱) و در فارسی نیز اگرچه گاهی آن‌ها را به شش قسم (خیامپور، ۱۳۸۴: ۲۸) و گاه به نه قسم (قریب و دیگران، ۱۳۸۰: ۲۷) یا کمتر و بیشتر تقسیم می‌کنند، اسم یکی از اصلی‌ترین طبقات این تقسیم‌بندی است و معمولاً نیز تجزیه و تحلیل دستور زبان با مقوله اسم یا گروه اسمی آغاز می‌شود.

از برخی از زبان‌های خاموش یا مرده بشری، ممکن است تعداد اندکی واژه باقی مانده باشد، چنان که در «مادی» از زبان‌های ایرانی باستان «فقط چند واژه که غالباً اسامی اشخاص، قبایل و مکان‌ها هستند [...] برجای مانده است» (رضائی باغبیدی، ۲۰۰۹: ۵۴) و همین تعداد واژه‌ها و اسامی چنان ارزشمند هستند که پژوهشگران به ناچار از همین نام‌ها برای قضاوت درباره وضعیت آن زبان و طبقه‌بندی آن استفاده می‌کنند. هرچند ممکن است همین نام‌ها هم در سیر انتقالشان به آن منابع در دسترس آیندگان، دچار دگرگونی شده باشند اما همین‌ها نیز به عنوان اسناد بازمانده از چنان زبان‌هایی، برای استناد مطالعات زبانی و فرهنگی ارزشمند هستند.

ذکر اسم، یادکرد مسمی است؛ زیرا «یکی از نکات مورد توجه در نامگذاری، معنی اسم و تداعی آن است» (رائی تهرانی، ۱۳۸۶: ۱۳۱). پس از نامیده شدن یک موجود به یک نام و شهرت یافتن آن واژه به عنوان نام آن موجود، آن نام به تدریج نماینده هویت آن موجود خواهد شد. نام مکان‌ها و تقسیمات جغرافیایی اجتماعات بشری نیز این گونه اند و پس از تسمیه یک مکان به نامی خاص، حتی اگر به اندازه روز یا ماه یا سالی بیش نباشد، تا زمانی که آن خاطره نامیده شدن در اذهان جمعی یا در اسناد هویتی و تاریخی مرتبط با آن مکان باقی باشد، آن نام بخشی از تاریخ آن مکان خواهد بود.

۱-۲. نام آبادی‌ها و وجه تسمیه آن‌ها

بسیاری از نام‌های آبادی‌های هر سرزمینی براساس قواعدی مشترک به وجود می‌آیند که حتی خود آن قواعد، نوعی تفاهم و همبستگی فرهنگی ملی و انسانی را به وجود می‌آورد (طامه، ۱۳۹۱: ۷۱) و مثلاً وجود پسوندهای مکانی مثل «-آباد» «-ستان» در مناطق ایران یا سرزمین‌هایی که متأثر از فرهنگ و زبان‌های ایرانی، به‌ویژه زبان فارسی بوده اند: پارس‌آباد (در آذربایجان)، اسلام‌آباد (در کرمانشاه، پایتخت پاکستان) و احمدآباد (مناطق در ایران و شهری در هندوستان)؛ لرستان، بلوچستان، خوزستان و... اما بسیاری از نام‌جای‌ها چنین نیستند و هیچ قاعده دقیقی برای تعیین وجه تسمیه آن‌ها نمی‌توان دریافت و حتی اگر نخست، مرکب یا مشتق بوده‌اند نیز ممکن است با گذر روزگار چنان تغییر کرده باشند که ریشه اجزای آن‌ها را هم نمی‌توان دقیقاً پیدا کرد. با توجه به اهمیت فراوان نام‌ها در تاریخ و فرهنگ، تغییر دادن نام‌های مناطقی که وجه تسمیه شناخته‌شده‌ای نیز برایشان نمی‌شناسیم، موجه نیست، چه برسد به نام‌هایی که همبستگی فرهنگی و تاریخی اجتماع ملی ایرانی را نشان می‌دهند؛ اما در آشفتگی ثبت نام آبادی‌های بلوچستان، چنین مواردی نیز مشاهده می‌شود. نمونه قابل توجه این موضوع، نام روستایی است که چون در مسیر

جاده اصلی زاهدان-خاش قرار گرفته است، روزانه در معرض نگاه و خاطر هزاران مسافر است. نام این روستا را «چانعلی» ثبت کرده‌اند، در حالی که اصل این نام مرکب از دو واژه «چاه» (چَه) + «نل» (نای / نی) + «ی» (نسبت) به معنای «چاه نیای» یا «چاهی که نیزار است» و به عبارتی: آبادی‌ای که آب آن از چاه تأمین می‌شود و با «نئی» ارتباط دارد و معنایی در همین حیطه که هر دو بخش این نام در زبان‌های ایرانی نو و کهن شناخته شده و تداول عمومی و محلی آن چاهنلی /čāhnali/ و چهنلی /čahnali/ است اما تبدیل آن به «چانعلی» علاوه بر بی‌معنی شدن آن، ذهن شنونده را به اسم‌هایی نظیر «نعل» یا «علی» سوق می‌دهد که هیچ ربطی به خود واژه ندارند. ریشه‌های خانواده زبان‌های ایرانی و از آن‌جمله بلوچی و فارسی چنان با همدیگر نزدیک هستند که زبان‌شناسان و متخصصان زبان‌های ایرانی برای مطالعه تاریخی و ریشه‌شناختی واژه‌های هر کدام از این زبان‌ها از مواد زبانی و واژگانی دیگر زبان‌های این خانواده نیز بهره می‌برند. از این که بگذریم، استبعاد ندارد که گویشوران هر کدام از زبان‌های ایرانی با آشنایی متعارف با فارسی معنای برخی از واژه‌های رایج و اسامی برخی از مکان‌ها در دیگر گویش‌های این خانواده زبانی را بی‌واسطه درک کنند. تحریف و تغییرهای بی‌اساس در نام‌ها، علاوه بر این که به پیشینه تاریخی و فرهنگی منطقه‌ای آسیب می‌رساند، به احساس رابطه نزدیک و بی‌واسطه گویش‌های ایرانی نیز آسیب می‌رساند.

۲-۲. نام آبادی‌ها و تلفظ دقیق

بیشتر نام‌جای‌ها در بلوچستان از بلوچی گرفته شده‌اند و طبیعی است که تلفظ برخی از آن‌ها به سبب تفاوت‌های گویشی، آوایی دارد که در فارسی وجود نداشته باشد اما جز این‌ها هم ممکن است برخی از نام‌جای‌ها که در فارسی معیار وجود نداشته‌اند، در زبان مأموران اداری غیر محلی به صورتی ادا شوند که با تلفظ محلی آن‌ها متفاوت باشند. از این که بگذریم، نیز مسأله دیگر وضعیت عمومی خط فارسی است که نشان دادن علامت‌های خاص مصوت‌های کوتاه معمول نیست و این مسأله خود باعث می‌شود که در برخورد با واژه‌های جدید، امکان اشتباه خوانی آن زیاد باشد. بنابراین، از حروف انگلیسی نیز در کنار بسیاری از تابلوهای نام‌جای‌ها استفاده می‌شود، اما این حروف نیز علاوه بر آن، حتی اگر اشتباه و یا چندگونه نوشته نشده باشند، همه تلفظ را به نحو کامل نشان نمی‌دهند. بنابراین، به آوانگاری دقیق‌تر نیاز است، این مورد در کتاب‌هایی چون جغرافیای نظامی ایران: مُکران (رزم‌آرا، ۱۳۲۰) استفاده شده است و اگرچه به نظر می‌رسد که این منبع عامل رواج برخی از تلفظ‌های اداری رایج نام‌جای‌های بلوچستان باشد و هر چند در این مورد نیز همانند توصیف نادرست موقعیت برخی از آن‌ها اشتباهات واضحی وجود دارد، به عنوان مثال در مورد «ابتر» ر.ک (رزم‌آرا، ۱۳۳۲: ۲) که آن را /abtar/ و در موقعیت شمال خاوری ایرانشهر ثبت کرده است، اما آوانگاری‌های واضح‌تری را در مقابل نام‌جای‌ها ثبت کرده است که اگر این روش در تابلوها و اعلان‌ها رواج می‌یافت، از برخی اشتباه‌خوانی نام‌جای‌ها و پیامدهای آن کاسته می‌شد. اشتباه‌های احتمالی در حرف نویسی لاتینی-انگلیسی نام‌جای‌های ثبت شده بر تابلوهای رسمی، گاه چنان پیامدهایی پیدا می‌کند که ممکن است تغییر نامی با قدمت حدوداً هزار سال یا بیشتر، خواسته‌ای فراگیر شود؛ چنان که به نظر می‌رسد که پیامد حرف‌نویسی

و نه آوانگاری نام شهر تاریخی «جالق»، مایه چنان پیامدی بود. تلفظ محلی نام این شهر تاریخی «جالک /jâlk/» است که دقیقاً به همان صورتی است که مقدسی در قرن چهارم ه.ق آن را ثبت کرده است (مقدسی، ۱۳۶۱: ج ۲: ۷۰۲). رزم‌آرا (۱۳۳۲: ۹۴) نام اداری اخیر آن را با آوانگاری ثبت کرده است، یعنی با تمایز آوایی مصوت بلند (ا) و مصوت کوتاه (â)، این نام‌جای را جالق /jâlaq/ ثبت کرده است، در حالی که در تابلوهای رسمی-اداری، آن را /jalq/ نوشته‌اند. «جالق» از بخش‌های تابعه شهرستان سراوان بود که با ارتقا به شهرستان و گویا به تقاضا و پافشاری مردم در مصوبه بیستم دی ماه ۱۳۹۹ هیئت وزیران به «گلشن» تغییر نام یافت. البته تغییر نام اداری مکان‌ها دلایل دیگری نیز دارد که در ادامه خواهیم دید.

۲-۳. تغییر اداری نام آبادی‌ها

در دوران‌های متأخر، نظام اداری صورت رسمی نام‌های برخی از مناطق بلوچستان را تغییر داده است. دلایل این تغییرات را به شرح زیر می‌توان برشمرد:

الف) صورت نوشتار فارسی یک نام یا بخشی از آن توهین‌آمیز تلقی شده است

۱- دُزآپ /dozzâp/ نام قدیم شهر زاهدان که در اسناد اداری به صورت «دُزدآب» بوده و در دوره پهلوی اول به زاهدان /zâhedân/ بدل شده است.

۲- گِه /geh/ واژه‌ای بلوچی است به معنای به، خوب، بهتر؛ نام قدیم شهرستان نیک‌شهر که در دوره پهلوی به سبب احتمال خوانش اشتباه مصوت، به نیک‌شهر تغییر یافته است.

۳- اَبتر /abter/ نام و تلفظ عمومی نام روستایی در ایرانشهر است. وجه تسمیه دقیق این نام را نمی‌توان یافت، اما در ادارات و تابلوهای سازمانی آن را /abtar/ نوشته‌اند و می‌خوانند. احتمالاً به تصور ناخوشایندی هجای دوم این نام چنین کرده‌اند، در حالی که باز به سبب شباهت این هجا با واژه‌ای قرآنی «أَبْتَر» و شهرت این واژه و سوره آن (۱۰۸/کوثر) اشکال برقرار است. جالب آن که در جغرافیای بلوچستان نیز در روزگار ناصرالدین‌شاه نوشته شده است، مؤلف، نام این جای را «ابطر» ثبت کرده و در پاورقی آن می‌نویسد: «بر وزن آقمر» (وزیری، ۱۳۸۶: ۱۴)

۴- صورت نوشتار یک نام با حروف انگلیسی، آن را زشت و توهین‌آمیز جلوه می‌دهد. نمونه قابل توجه آن را در مورد جالق دیدیم و چه بسا اگر تلفظ محلی آن ثبت می‌شد، تغییر اخیر آن هیچ توجیهی نمی‌داشت.

ب) یک نام بلوچی که صورت لفظی آن با واژه‌ای در فارسی مشابه است و آن واژه در فارسی معنای ناهنجاری دارد، تغییر می‌کند: گاه این تغییر جزئی است، اما تداعی معنایی آن را به کلی تغییر می‌دهد: گندآپ /gandâp/ در بخش پسکوه سب و سوران) که صورت رسمی آن قندآب /qandâb/ شده است. به نظر می‌رسد بخش نخست این نام

(گند) از خانواده واژه بلوچی ganda به معنی فوق‌العاده، بزرگ و... و واژه فارسی «گنده» است. اما این کجا و «قند» کجا! و گاه تغییر کلی است: مگس/ مَهگس:/magas/ نام یکی از مناطق تاریخی سراوان و مرکز شهرستان کنونی مهرستان که احتمالاً با جناس لفظی آن با واژه‌ای که در فارسی نام حشره‌ای مشهور است و در دوره پهلوی اول به افتخار یکی از افسران کشته‌شده در آنجا به «زابلی» بدل شد.

(ج) نام اداری دو مکان به افتخار افسرانی از قشون شاهنشاهی که در «عملیات قشون» کشته شده‌اند، به نام آن افسرها نامگذاری شده است: دزک/ dezzak/ و مگس/ مَهگس:/magas/ از مناطق سراوان در دوره پهلوی اول به «داورپناه» و «زابلی» بدل شده‌اند. در سال ۱۳۵۹ نام داورپناه به «قلعه دزک» بدل شد. زابلی نیز پس از ارتقا به شهرستان در سال ۱۳۹۰ به مهرستان تغییر نام یافت.

پیامدهای این تغییر نام‌ها یکسان نیست، اما در مورد برخی از آن‌ها قابل توجه است. مهرستان امروزی، کماکان در محاورات عامه مردم /magas/ است؛ بسیاری از اسناد اداری (مثلاً نام رسمی دهستان مرکزی بخش مرکزی در ثبت احوال) و حتی پسوندی در برخی از نام‌های خانوادگی، «زابلی» است.

۲-۴. استفاده از حروف خاص واژه‌های عربی

منظور از حروف خاص واژه‌های عربی آن‌هایی هستند که کمتر در واژه‌های ایرانی به کار می‌روند و غالباً برای نوشتن واژه‌های دخیل از عربی کاربرد دارند. حرف‌هایی نظیر ث، ص، ض، ط، ظ، و... استفاده از این حرف‌ها در ثبت نام‌جای‌های بلوچستان و آن هم نام‌جای‌هایی که تلفظ رایجشان در میان مردم با آنچه نوشته شده است، متفاوت باشد، مسایلی ایجاد کرده است:

الف) تفاوت در نوشتار و خوانش یا تداول عمومی نام: علاوه بر حروف خاص عربی، در گویش‌های بلوچی مرکزی و جنوبی استان سیستان و بلوچستان، فاقد برخی دیگر از واج‌ها هستند که در فارسی و نیز برخی از گویش‌های بلوچی مناطق دیگر و از جمله در گویش‌های شمالی این استان نیز رواج دارند. واج‌های خ، ف و ق (غ) که در واژه‌های مشترک با فارسی، معادل آن‌ها در این گویش‌ها؛ ه، پ، ک، و گ به کار می‌رود. هاشمی این واج‌ها را دخیل می‌داند (هاشمی، ۲۰۰۰: مقدمه، ۳ و ۴)؛ جهان‌دیده (۱۳۹۶) نیز بر همین اساس فرهنگ لغت بلوچی-فارسی خویش را تدوین کرده است. گاه در متون قدیم نام‌جایی را می‌بینیم که با حروف غیر بلوچی این گویش‌ها نوشته شده است. چنان‌که نام «اسپکه» (مرکز شهرستان لشار) در حدود/العالم «اسفک» نوشته شده (ناشناخته، ۱۳۸۳: ۳۶۴) و در ممالک و مسالک (اصطخری: ۱۳۷۳: ۱۸۱) و /حسن/التقاسیم (مقدسی، ۱۳۶۱، ج ۲: ۷۰۲) «اصفقه» و طبیعی است که اکنون با ثبت اداری این نام مطابق با شیوه تلفظ عمومی آن، تعارضی میان نام رایج و نام اداری وجود ندارد. اما نام‌جای‌هایی هم هستند که در متون کهن فارسی یا عربی با حروف فارسی-عربی نوشته شده‌اند و طبیعتاً تلفظ آن‌ها با تداول عامه متفاوت است. چنان‌که نام شهرستان «قصرقند» را که اصطخری (همان) نیز به «قصرقند» نوشته است، اما در تداول

عامه آن را «کسرکند /kaserkand/ و جالب آن که لابد این نام در متن عربی حدود العالم نیز همین گونه نوشته شده است که در ترجمه آن، به صورت «کوشک قند» درآمده است (ناشناخته، ۱۳۸۳: ۳۶۴). یا فنوج /fannuj/ که نام رسمی اداری مرکز شهرستانی به همین نام است که در تداول عمومی و حتی در متون ادبی بلوچی «پنوج» خوانده و نوشته می‌شود (روانبد، ۱۳۸۹: ۶۳۵).

غیر از نام‌جای‌های مشهور، بسیاری از نام‌جای‌های کوچکتر روستایی در بلوچستان وجود دارند که احتمالاً سلیقه شخصی اولین ثبت‌کنندگان اداری، شکل نوشتار اداری آن‌ها را با آنچه در تداول عامه کاربرد دارد، متفاوت کرده است. از همین نوع هستند:

نام رسمی: افشان (در مهرستان)، تداول عامه: اپشان /apšān/؛ نام رسمی: ایرافشان (در مهرستان)، تداول عامه: ایرکشان /ērokšān/ نام رسمی: مُغ (در سرباز)، تداول عامه: مُگ /mog/

البته آنچه در این عنوان ذکر شد، غیر از نام‌جای‌هایی است که بخشی از آن‌ها یک نام خاص است. مثلاً: قادرآباد، علی‌آباد، خلیل‌آباد، کهن کریم‌بخش و...

ب) اشتباه‌خوانی به سبب استفاده از حروف خاص واژه‌های عربی: گاه به نام‌جای‌هایی برمی‌خوریم که هیچ ضرورتی برای نوشته شدن آن‌ها با حروف ویژه کلمه‌های عربی متصور نیست، اما پیامد آن، غلط‌خوانی و لابد تصور ذهنی خاصی از آن نام خواهد بود. نمونه‌ای از این موارد، نام اداری روستایی در مهرستان است که به صورت «منظوری» ثبت شده است. تلفظ رایج این نام‌جای در میان مردم /menzuri/ است و وجه تسمیه آن احتمالاً به سبب مجاورت کوهی به همین نام (منزوری) است، اما احتمالاً شباهت صورت ثبت شده اداری این نام با واژه «مَنْظور» باعث شده است که در تابلوهای دولتی آن را به صورت manzuri حرف‌نویسی کنند و همین امر باعث اشتباه‌خوانی این نام شده است.

ج) مشتبه شدن نام‌جای با واژه‌های مشابه در فارسی یا عربی: مسأله حرف‌های خ/ه، ف/پ، غ/ق/گ در بلوچی چنان است که گاه ممکن است، برخی از واژه‌هایی که در فارسی نیز دارای حرف‌های ه/پ و گ هستند، به تصور فارسی بودن واژه یا فارسیانه کردن آن به خ، ف، ق یا غ نوشته یا تلفظ شوند. این اشتباه مایه طنزهای عامیانه نیز شده است. چنان‌که از زبان یک ملای خیالی گفته می‌شود: «هر کسی ف را پ بگوید، کاپر است». این مورد ممکن است وارد ثبت نام‌جای‌ها هم شده باشد، چنان‌که در نام‌جای «بغدانیه» (در ایرانشهر) دیده می‌شود. در نگاه اول شباهت ظاهری این نام با «بغداد» (شهر تاریخی عراق که بنا برخی از دیدگاه‌ها از ریشه‌ای فارسی و ترکیب بغ+داد ساخته شده است)، جلب توجه می‌کند و ممکن است تشابه ریشه‌ای این دو را در ذهن تداعی کند، در حالی که نام

آن روستا در تداول عام «بگدانی /bagdāni/ است و جزء نخست این واژه یعنی «بگ» بلوچی و به معنای «گلّه شتر» است.

د) دوگانگی املایی: آشفتگی املای برخی از نام‌جای‌ها و به‌ویژه نام مشابه روستاها که یا ریشه‌ای یک‌سان دارند یا مرکبند و یکی از بخش‌های نامشان یک‌سان است، نیز به سبب استفاده بی‌قاعده از حروف خاص عربی در نوشتن آن‌ها رخ می‌دهد. نمونه این روستاهای مهرستان: هلک اعظم، هلک صفر؛ حلک دین محمد، حلک خیر محمد.

۲-۵. فارسیانه شدن نام‌جای

بسیاری از واژه‌های نام‌جای اگر چه بلوچی هستند، اما همه یا بخشی از آن‌ها، از واژه‌های مشترک بلوچی-فارسی به وجود آمده‌اند. این نوع اسم‌ها بیشتر در معرض فارسی شدن هستند:

الف) بخشی از فارسیانه شدن نام‌جای‌ها مربوط به تبدیل املای یک واج آن‌ها و به تبع آن تفاوت تلفظ رسمی-اداری با تلفظ رایج در میان مردم است، اما از نظر معنایی تفاوتی ایجاد نمی‌کند، چنان‌که لدهوگان (لد: بیشه+هوگ: خوک+ان: تکواژ جمع‌ساز lad(o)hukkān در مهرستان) را «لدخوکان» می‌نویسند؛ و نیز شهردراج shahrdraaj در ایرانشهر که هجای دوم آن به معنای دراز و طولانی است و صورت اداری این نام‌جای نیز «شهردراز» است. یا «هنجیرک henjirok که مصغر «هنجیر» بلوچی به معنای «آنجیر» است، در ثبت اداری «آنجیرک» شده است و همین گونه است «هناران» و «آناران» (در مهرستان).

این تغییر نام‌جای نیز قاعده‌ای حساب شده ندارد و احتمالاً سلیقه اولین ثبت‌کننده موفق، تعیین‌کننده بوده است. چنان‌که پیروزآباد /pērzābād/ نام محلی روستایی در راسک که معنا و صورت رسمی آن «پیروزآباد» است و اگر «پیروزآباد» نوشته می‌شد، حداقل به صورت اصل نزدیکتر می‌بود.

ب) گاهی فارسیانه شدن نام فقط در ثبت تلفظ فارسی است: سنگلک sengelak (در مهرستان)، سنگلک sangalak نوشته شده است.

ج) ترجمه فارسی نام یا بخشی از نام: سرترونان (سر+ترون: تنور+ان: تکواژ جمع‌ساز sartarunān در مهرستان) را «سرتنوران» می‌نویسند.

سری sari یا سرین sarēn (به معنایی بالا و بالاین) یا چیری /čēri/ یا چیرین /čērēn/ و جهلی /jali/ و جهلین /jalēn/ (به معنایی پایین و پایینی) در نام‌جای‌های بلوچی به بالا و پایین و علیا و سفلی ترجمه شده‌اند و در نام‌های رسمی (اداری) استفاده می‌شوند: سریگرسامان و چیری گرسامان (در مهرستان) به گرسامان بالا و گرسامان پایین بدل شده‌اند یا عورکی علیا و عورکی سفلی (در چابهار).

ترجمه بخشی از واژه نام‌جای از بلوچی به فارسی در ثبت اداری نام‌جای رخ می‌دهد، اما مانند بیشتر تغییرات نام‌ها به ادارات محدود مانده است و در زبان مردم کماکان همان نام قبلی رایج است. اما دیگر نکته قابل تأمل در اینجا آن است که این تغییر نیز معیاری مشخص ندارد و در مورد یک واژه مشخص در یک نام‌جای، اعمال شده است و در مورد همان واژه با همان معنا در نام‌جای دیگری اعمال نشده است که به نظر می‌رسد به سلیقه شخصی عوامل اداری وابسته بوده است. نمونه برای سُهر (بلوچی) = سُرخ (فارسی): سرخگری (در خاش)؛ سُهران (در ایرانشهر) و سُهر تُمپ (در مهرستان)؛ همچنین است، چمگ (بلوچی) و چشمه (فارسی): سرچمگ (در سراوان) و چشمه‌هان (در مهرستان).

گاه این ترجمه نه در مورد نام اداری خود مکان که در نام خانوادگی افرادی که منسوب به آن مکان هستند، دیده می‌شود. مثال: شورابی (منسوب به سوراپ /sōrāp/ در حومه ایرانشهر؛ حتی گاهی به صورتی طنزآمیز نیز جلوه می‌کند. چنان‌که نام‌جای سرسوره /sarsōra/ در منطقه پُسکوه که از نظر معنایی با زمینِ شوره‌زار مرتبط است، پسوند نام خانوادگی شده، مثلاً فلان فلانزاده سرشوره.

د) تغییر واج بلوچی به واجی نزدیک آن در فارسی: آبادی‌هایی که در نامشان واج‌های خاص بلوچی وجود دارد، واج بلوچی این نام‌جای‌ها را به واج نزدیکی که در تلفظ فارسی وجود دارد، بدل می‌کنند.

۱- واج‌های برگشتی بلوچی (ٹ، ڈ) غالباً به (ت و د) بدل می‌شوند: گرمان بی‌ٹ/گرمبی ٹ garmbēṭ، نام اداری: گرمبیت garmbit در دشتیاری؛ همان‌گونه که می‌بینیم، علاوه بر واج بلوچی ٬، یای مجهول نیز که در فارسی امروز وجود ندارد، در این نام‌جای به مصوّت ا بدل شده است. در نمونه‌ای دیگر، نام روستای چد chad از توابع مهرستان در بلوچی چ ٬ chad'd نامیده می‌شود.

۲- واج‌های واو و یای مجهول به مصوّت‌های بلند «و» و «ی» بدل می‌شوند که این مورد از نظر املای فارسی تفاوتی ایجاد نمی‌کند، بلکه تنها در تلفظ نمایان می‌شود:

سوران: محلی /sōrān/، اداری /surān/؛ مورتان: محلی /mōrtān/، اداری /murtān/

نیک‌شهر: محلی /nēkšahr/، اداری /nikšahr/؛ کلیران: محلی /kalērān/، اداری /kaliran/

۳- ابدال مصوّت مرکب (o)wa بلوچی: گاه به -o بدل می‌شود: تلفظ محلی: جکیگور /jakigowar/، تلفظ اداری: /jakigor/؛ نگور /negowar/، تلفظ اداری: نگور /negor/:

نام‌جای‌هایی نیز وجود دارند که علاوه بر ابدال این مصوّت مرکب با افزوده شدن یک صامت (ه) به آن‌ها اساساً آن نام تحریف شده است. گورکوه/گورگه (درخاش) /g(o)warkōh/koh/ نام اداری: گوهرکوه /goharkuh/:

گورکوه/که در بلوچی به معنای «کناره کوه» و «کوهپایه» است، اما واضح است که واژه «گورکوه» در ذهن شنونده معنایی را تداعی می‌کند که بسی دور از آن واژه نخست است. مثالی دیگر نام محلی: گورمیلی /g(o)warmēli/؛ اداری: گوهرمیلی /goharmili/ (در سیب و سوران).

۲-۶. املا تاریخی

یکی از ویژگی‌های زبان‌ها و فرهنگ‌هایی که کتابت در آن‌ها سابقه‌ای تاریخی و کهن دارد، مسأله املا تاریخی است. گرچه سابقه کتابت ادبیات بلوچی چندان زیاد نیست، اما از یک طرف برخی از نام‌جای‌های بلوچستان در متون فارسی و عربی با همان املا تاریخی ثبت شده‌اند و از سوی دیگر، ممکن است برخی از واژه‌های مشترک فارسی-بلوچی هنوز در بلوچی به همان صورت‌های تاریخی متداول باشند، اما ناآشنایی با مبحث املا تاریخی و گویش‌های محلی اشکالاتی را به وجود می‌آورد که نمونه‌هایی از آن را می‌بینیم.

الف) واو معدوله: در تعریف «واو معدوله» گفته‌اند: «واوی است که در این زمان نوشته می‌شود، ولی خوانده نمی‌شود: خود، خواب، خواهش، خواهر. ولی در زمان قدیم آن را تلفظ می‌کردند» (قریب و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۹-۲۰). حفظ این املا تاریخی برای رعایت پیوستگی‌های زبانی و فرهنگی و تداوم آن است و غیر از فارسی در نوشتار برخی دیگر از زبان‌ها وجود دارد. واو معدوله در املا نام برخی از آبادی‌ها و شهرهای ایران نیز دیده می‌شود: خواف، خوانسار، خوراسگان.

از موارد قابل تأمل در عدم توجه به املا تاریخی در نام‌جای‌های بلوچستان، املا نام «خاش» است. که در اسناد اداری «خاش» ثبت شده است، اما در گویش محلی مردم آنجا «خواش /xwāš/ و نیز هُواش (حواش) /hwāš/ تلفظ می‌شود. ممکن است گفته شود در برخی از نام‌ها که تلفظ تاریخی آن‌ها فراموش شده یا در متن کهن نیز املا تاریخی رعایت نشده باشد، ضرورتی نداشته باشد اما در مورد نام این منطقه چنین نیست. زیرا علاوه بر این که در متون کهن جغرافیایی و از آن‌جمله در حدود/العالم آمده است: «خواش و ریقان دو شهرکند میان سند و کرمان، اندر بیابان نهاده» (ناشناخته، ۱۳۸۳: ۳۶۹) و در حاشیه آن نیز از قول اصطخری آمده است که «خواش آخر حد کرمان است. گویند از عمل سیستان است» (همان). در /حسن/التقسیم نیز این ناحیه به صورت «خواش» ثبت شده است (مقدسی، ۱۳۶۱: ج ۲: ۷۰۲). از منابع کهن که بگذریم، برخلاف املا اداری رایج (خاش)، در گویش‌های مردم نیز کماکان «واو معدوله» از این نام تعدیل نشده و تلفظ می‌شود. بنابراین می‌توان گفت که صورت نوشتاری نام این منطقه نه دقیق ثبت نشده است و نه با تلفظ رایج نام آن در زبان عادی مردم مطابقت دارد و نه با املا تاریخی رایج در نوشتار فارسی معیار مطابقت دارد.

در موردی دیگر نیز نام روستایی از حومه سراوان که «هوشک» نوشته شده است، در حالی که این نام‌جای در تداول عامه مردم منطقه، /hoššak/ تلفظ می‌شود، اما در زبان افراد مهاجر و مسافران به این منطقه، /hušak/ نامیده

می‌شود. گذشته از این که تابلوهای راهنما نیز با مصوّت بلند نوشتن اولین مصوّت واژه، نیز به این اشتباه‌خوانی دامن می‌زنند و تشدید /š/ هم رعایت نشده باشد، لزومی ندارد این واژه را به جای «هَشْک» هوشک بنویسند. البته با توجه به این که در املای رایج فارسی، غالباً علامت تشدید گذاشته نمی‌شود، جغرافیای نظامی ایران (رزم‌آرا، ۱۳۳۲: ۴۲۲) املای فارسی این نام‌جای را به درستی «هشک» نوشته، اما با فتحه حرف نخست، آوانگاری آن را نادرست و نامفهوم ثبت کرده است.

ب) ضمه پیش از کاف تصغیر/تحبیب بلوچی: یکی از اشکالات ثبت نام‌جای‌های بلوچی در اسناد اداری، مسأله کاف تصغیر، تحقیر یا تحبیب است. در زبان فارسی و برخی از گویش‌های محدود بلوچی-مثلاً: ایرندگان- پیش از کاف تصغیر، مصوّت «ĕ» /a/ می‌آید، اما در بیشتر گویش‌های پرکاربرد بلوچی، پیش از کاف تصغیر/تحبیب، مصوّت «ĕ» /o/ می‌آید، مانند: مردُمک: آدمک، دُهرتُرک: دخترک. امروزه در نگارش فارسی برخی از اسم‌ها و اصطلاحات غیر فارسی نیز به قاعده واو معدوله جای مصوّت «ĕ» /o/ از واو استفاده می‌شود: پروتز، دموکراسی، سونوگرافی و... بر همین منوال نیز برخی از نام‌جای‌های بلوچی را با همین قاعده می‌نویسند: چاهو/čāhok/ (در مهرستان)، دشتوک/daštok/ (در سراوان)، کوشکوک/kōškok/ (در سراوان) تعداد نام‌جای‌هایی که با این قاعده نوشته شده‌اند، بسیار است، اما این قاعده عمومی نشده و در نگارش برخی از نام‌جای‌های مشابه موارد پیشین، این ضمه به صورت «واو معدوله» نوشته نشده است: کلاتُک/kalātok/ (روستاهایی در سراوان و مهرستان)، انجیرک، گورابک و...

ج) های غیر ملفوظ یا بیان حرکت: در زبان فارسی «آن است که نوشته شود و خوانده نشود و تنها برای نمودن حرکت ماقبل خود به کار رود: زنده، بنده، تشنه» (قریب و دیگران، ۱۳۸۰: ۱۶). در زبان فارسی معیار امروزی در این مثال‌ها و مثال‌های مشابه، «های غیر ملفوظ» بیان حرکت یا جانشین مصوّت e است، اما در گویش‌های غیر معیار و صورت‌های کهن‌تر فارسی، این حرف، نماینده حرکت یا مصوّت a بوده است که در صورت کهن‌تر واژه‌های مختوم به های بیان حرکت، به جای این حرف، ak- و بعدها ag- به کار می‌رفته است، به همین دلیل است که در هنگام جمع بستن اسم «مختوم به های بیان حرکت» حرف «گ» به صورت صامت میانجی، ظاهر می‌شود: زندگان، بندگان، تشنگان و... و براساس رسم‌الخط معیار فارسی نمی‌توان این واژه‌ها را به صورت زنده‌گان، بنده‌گان و تشنه‌گان نوشت. با این که خط معیار فارسی چنین است و با این که در واژه‌های بلوچی همان صورت‌های کهن این واژه‌ها یعنی مختوم به a، و مختوم به ak- و ag- هنوز وجود دارد، بدون توجه به قواعد خط و زبان، ثبت نادرست نام‌جای‌ها را می‌بینیم. مصداق:

۱- کلّه‌گان (در گلشن (جالق)؛ کَلگ /kallag/ ده، روستا+ان جمع، با این که در بلوچی هم کَلگان /kallagān/ تلفظ می‌شود، به نادرستی آن را «کلّه‌گان» ثبت کرده‌اند.

۲- کلههوک (در سب و سوران)؛ واژه «کَلگ» بلوچی در اینجا براساس سیر تحول گویش‌های ایرانی به «های» بدل از مصوت a تحول یافته است و «ه» نیز در التقای مصوت‌ها در پیوند با پسوند تصغیر -ok، ملفوظ شده و kallahok خوانده می‌شود که در صورت رعایت قواعد خط، می‌بایست به صورت «کَلْهَک» نوشته می‌شد. از این که بگذریم، «هوک» که در بخش دوم صورت اداری نام‌جای آمده است، مشابه معادل بلوچی واژه «خوک» فارسی است و آمدن «کله» در بخش اول این نام‌جای، ظاهر آن را نامی مرکب و مایه طنز و ریشخند ساخته است؛ نام روستایی در لاشار نیز «کله‌گوگ» ثبت شده است. ساختار این نام متشکل از (کَلگ: ده، روستا+هوک: تکواژ تصغیرساز: روستای کوچک، ده کوچک) است و ضبط «های بیان حرکت» در حالی که «گ» در آن آمده است، شبیه آن است که «فرشتگان» را «فرشته‌گان» بنویسیم. این صورت نوشتار براساس قاعده خط فارسی معیار نیز اشتباه املایی محسوب می‌شود.

۲-۷. تحریف املایی

گرچه برخی از موارد بالا را اشتباه‌های املایی نامیدیم، اما این اشتباهات را می‌توان از مقوله برخورد‌های زبانی دانست، اما موارد دیگری نیز وجود دارند که بدون قاعده دچار اشتباهات املایی شده‌اند. مثال مشهور آن نام شهر تاریخی «بمپور» bampur است که در که نام رایج آن در گویش مردم بنپور bonpur است و در متون تاریخی نیز هجای اول آن به صورت «بن» ذکر شده است. که از آن جمله است در متن چاپی احسن‌التقاسیم (مقدسی، ۱۳۶۱: ج ۲: ۷۰۲) «بربور» نوشته شده و لسترنج (۱۳۹۰: ۳۵۳) که آن را در کنار فله‌فهره (ایران‌شهر کنونی) ذکر کرده، بنپور می‌نویسد. به نظر می‌رسد که «بربور» در این کتاب تصحیفی از بنپور (بنپور) باشد، چنان که احیاءالملوک (سیستانی، ۱۳۴۴: ۱۴ و ۳۱۷) در دوره صفوی آن را بنفهل ثبت کرده است.

در مورد نام روستای «ناهوک» /nāhuk/ سراوان نیز تحریف رخ داده است. نام این روستا در تداول عمومی، ناووک /nāwug/ و نائوک /nā'ug/ است که با صورت مکتوب رسمی آن متفاوت است و چنین است نام روستای «کَورناووت» یا «کَورناووت» (در سب و سوران) که نام اداری آن کَورناووت شده است.

تحریف املایی نام‌جای در ثبت اداری آن در کنار دیگر پیامدهای اجتماعی، ممکن است باعث ناهنجار شدن آن در گویش محلی باشد. به عنوان نمونه: در منطقه آشمار مهرستان روستایی وجود دارد به نام کَکّی /kekki/ که به سبب فراوانی گیاه کَکّ /kek/ در آنجا به این نام موسوم شده است. پس «کَکّی» یعنی «کَکزار» به مکانی گفته می‌شود که به فراوانی دارای گیاه «کَکّ» است، اما املای «کیکی» در اسناد و تابلوهای اداری، مشابه واژه‌ای است که در بلوچی به معنای سرگین و نیز عمل قضای حاجت است.

گاه نیز برعکس، آنچه به صورت تحریفی ثبت شده است، جلوه‌ای جذاب دارد. مثال قابل توجه از این نمونه‌ها نام روستایی در شهرستان نیک‌شهر با تلفظ محلی «نوکین جَهان» /nōkēn jahān/ است. این نام‌جای بلوچی نیز اگر

به درستی ثبت می‌شد، به سبب نزدیکی زبان‌های ایرانی نامفهوم نمی‌بود: (نوک: نو +ین) + (جَه: جا، جای، گَه، گاه + ان: جای‌ها): نوکین جهان (نوکین جاهان) یعنی «جای‌های نوین». چنان که می‌بینیم، این تحریف املایی نیز تغییر معنایی قابل توجهی به بار می‌آورد.

۳- نتیجه‌گیری

نام آبادی‌ها (شهر و روستاها) در بلوچستان، همانند بقیه نقاط ایران و جهان متأثر از فرهنگ، زبان و تاریخ این منطقه است و عوامل گویشی و تاریخی نیز در پیدایش یا تحولات این نام‌ها دخیل بوده‌اند، بنابراین طبیعی است که تلفظ برخی از آن‌ها در زبان مردم منطقه با گویش معیار امروزی فارسی اندک تفاوت‌هایی داشته باشند و همچنین طبیعی است که ممکن است ثبت صورت اداری برخی از نام‌ها و تلفظ آن‌ها در فارسی کمابیش با شکل تلفظ مردمی آن تفاوت‌هایی داشته باشد، اما گاه این مسأله از اشکالات ناگزیر آن فراتر رفته و شامل اشتباهات املایی و اعمال سلیقه شخصی نخستین مأموران دولت مدرن شده و کم توجهی نسبت به این موضوع مایه آشفتگی‌های گوناگونی در ثبت و تلفظ برخی از آن‌ها شده است که پیامدهای آشکار و ناآشکار آن‌ها علاوه بر ایجاد این آشفتگی در دیگر مسایل اجتماعی نیز بروز می‌کند. مثلاً با توجه به این که قانون ثبت و سجل احوال که با ورود ادارات دولت مدرن پس از مشروطه همزمان بوده است، از نتایج تغییر نام یا تحریف شکل نوشتاری نام مکان نیز که گویا بیشتر در همین زمان‌ها تثبیت شده‌اند، وارد شدن شکل تغییر یافته یا تحریف‌شده آن در نام‌های خانوادگی شناسنامه‌ای است. به عنوان نمونه، پسوندهای «ناهوک» و «ناهوکی» در نام‌های خانوادگی برخی از مردم روستای «نائوگ» (نام رایج) یا ناهوک (کتابت رسمی)؛ پسوند «سیب» در نام‌های خانوادگی برخی از مردم منسوب به روستای «سب» (نام محلی روستای سیب در سیب و سوران)؛ پسوند «زابلی» در نام‌های خانوادگی برخی از مردم منطقه مهرستان (زابلی سابق و مهگس اسبق). تغییر و تبدیل اداری نام‌جای‌ها در قرن چهاردهم هـ.ش. چنان مکرر انجام گرفته است که بسیاری از جای‌ها دارای دو یا چند نام هستند که غالباً هنوز همه آن‌ها در موقعیت‌های مختلف در زبان مردم یا در اسناد اداری رایج به کار می‌روند.

منابع

اصطخری، ابواسحق ابراهیم (۱۳۷۳). *ممالک و مسالک*، ترجمه محمدبن اسعد به عبدالله تستری، به کوشش ایرج افشار، تهران: انتشارات بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی.

بارتلد، ویلهلم (۱۳۷۷). *جغرافیای تاریخی ایران*، ترجمه همایون صنعتی‌زاده، تهران: انتشارات بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی.

جهانپور، عبدالغفور (۱۳۹۶). *فرهنگ بلوچی-فارسی*، ۲ جلد، تهران: انتشارات معین.

خیامپور، عبدالرسول (۱۳۸۴). *دستور زبان فارسی*، چاپ دوازدهم، تبریز: انتشارات ستوده.

- دامنی، عبدالغنی (۱۳۸۰). *سیمای تاریخی بلوچستان*، تهران: انتشارات پاسارگاد.
- دهخدا، علی اکبر. (۱۳۸۰). *لغتنامه*. تهران: دانشگاه تهران.
- دیبا، سید محمود (۱۳۶۴). *سفرنامه بلوچستان از علاءالملک*، به کوشش سیف‌الله وحیدنیا، تهران: انتشارات وحید.
- راشی تهرانی، جعفر (۱۳۸۶). «نام و نام خانوادگی در مغرب‌زمین»، ترجمه از دایره‌المعارف بریتانیکا، *نجوای فرهنگ*، شماره ۳، صص ۱۲۹-۱۳۶.
- رحیمی زنگنه، ابراهیم؛ کهریزی، خلیل؛ حسینی، ایوب (۱۳۹۲). «کرمانشاه و سوء تفاهمی تاریخی»، *جستارهای تاریخی*، شماره ۲ (پیاپی ۸)، صص ۱۹-۳۳.
- رضائی باغیبدی، حسن (۲۰۰۹). *تاریخ زبان‌های ایرانی*، اوساکا (ژاپن): مرکز پژوهش زبان‌های دنیا دانشگاه اوساکا.
- رضایی، میترا؛ ملک، مهران. (۱۴۰۲). «تابوی نام»، *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، دوره ۱۲، شماره ۲۳، صص ۱۰۳-۱۲۰.
- رزم‌آرا، علی (۱۳۲۰). *جغرافیای نظامی ایران*: مکران، بیجا: بینا.
- رزم‌آرا، علی (۱۳۳۲). *فرهنگ جغرافیایی ایران (آبادی‌ها)*، جلد هشتم، تهران: دایره جغرافیایی ستاد ارتش.
- روانبد، عبدالله (۱۳۸۹). *دیوان بلوچی مولانا عبدالله روانبد*، به کوشش عبدالرئوف ملازئی سربازی، ایرانشهر: انجمن ادبی ایرانشناسی بلوچستان.
- سپاهی، محمداکبر؛ سیف، عبدالرضا (۱۴۰۱). «بلوچی و واو معدوله فارسی»، *مجموعه مقالات پنجمین همایش بین‌المللی زبان‌ها و گویش‌های ایران*، به کوشش محمود جعفری دهقی، تهران: مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی.
- سربازی، عبدالصمد (۱۳۷۸). *بلوچ و بلوچستان*، ترجمه محمد سلیم آزاد، سنج: انتشارات کردستان.
- سیستانی، ملک شاه حسین (۱۳۴۴). *احیاء الملوک*، به اهتمام منوچهر ستوده، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب.
- شرتونی، رشید (۱۳۸۰). *مبادی العربیه*، تنقیح و اعداد حمید محمدی، جلد دوم، چاپ هفتم، قم: دارالعلم.
- طامه، مجید (۱۳۹۹). «سازه‌های جای‌نام‌ساز در کدهنم‌های ترکیبی ایران و نقش آن‌ها در ایجاد هویت فرهنگی و ملی»، *فصلنامه مطالعات ملی*؛ ۸۵، سال بیست و دوم، شماره ۱، صص ۷۱-۹۰.
- غفرانی، علی و شجاع قلعه دختر، راضیه (۱۳۹۲). «جغرافیای تاریخی سرزمین مکران»، *تاریخ و فرهنگ*، سال چهل و پنجم، شماره پیاپی ۹۱، صص ۱۵۱-۱۳۳.
- قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری، مصوب ۱۳۶۲/۰۴/۱۵، دوره ۱، جلد ۱، ص ۴۸۳، برگرفته از سایت مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/90769> :

قریب، عبدالعظیم و دیگران (۱۳۸۰). دستور زبان فارسی پنج استاد، به اهتمام جهانگیر منصور، چاپ دوم، تهران: انتشارات ناهید.

کوثر، انعام الحق (۱۳۵۳). شعر فارسی در بلوچستان، راولپندی (پاکستان): انتشارات مرکز تحقیقات فارسی ایران و پاکستان.
لسترنج، گای (۱۳۹۰). جغرافیای تاریخی سرزمین‌های خلافت شرقی، ترجمه محمود عرفان، چاپ هشتم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

مشکور، محمدجواد (۱۳۵۵). «خلیج فارس و نام آن در طول تاریخ»، بررسی‌های تاریخی، شماره ۶۸، سال ۱۱، ص ۸۵-۱۰۶.
مقدسی، ابوعبدالله احمد بن محمد (۱۳۶۱). احسن التقاسیم فی معرفه الاقالیم، ۲ جلد، ترجمه علینقی منزوی، تهران: شرکت مولفان و مترجمان ایران.

هاشمی، سیدظهورشاه (۲۰۰۰). سیدگنج، کراچی: آکادمی سیدهاشمی.

ناشناخته (۱۳۸۳). حدود العالم، با مقدمه و. بارتولد و تعلیقات و. مینورسکی، ترجمه میرحسین‌شاه، تصحیح مریم میراحمدی و غلامرضا وره‌رام، چاپ دوم، تهران: دانشگاه الزهرا.

وزیری، احمدعلی خان (۱۳۸۶). جغرافیای بلوچستان، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی.

Reference

- Barthold, V. Vladimirovich (1998). An Historical Geography of Iran, translated by Homayoun Sanatizadeh, Tehran: Dr. Mahmoud Afshar Yazdi Endowment Foundation Publications. [In Persian]
- Damani, Abdol Ghani (2002). The Historical face of Balochistan, Tehran: Pasargad Publications. [In Persian]
- Diba, Sayyed Mahmoud (1985). Travelogue of Balochistan by Ala-ol-Molk, edited by Seifollah Vahidnia, Tehran: Vahid Publications. [In Persian]
- Dictionary(Dehkhoda), online: <https://dehkhoda.ut.ac.ir/fa/dictionary>
- Gharib, Abdol Azim and others (2002). Persian Grammar of Five Masters, edited by Jahangir Mansur, second edition, Tehran: Nahid Publications. [In Persian]
- Ghofrani, A. and Shojae Qaleh Dokhtar, R. (2013). "Historical Geography of the Land of Makran", History and Culture, Year 45, Serial Number 91, pp. 151-133. [In Persian]
- Hashemi, Sayad Dhohur Shah (2000). Syad Ganj, Karachi: Sayad Hashemi Academy. [In Balochi]
- Istakhri, Abu Ishaq Ibrahim (1994). Mamālek va masālek, translated by Mohammad ibn Asead ibn Abdollah Tostari, with the help of Iraj Afshar, Tehran: Dr. Mahmoud Afshar Yazdi Endowment Foundation Publications. [In Persian]
- Jahandideh, Abdol Ghafour (2017). Balochi-Persian Dictionary, 2 volumes, Tehran: Moein Publications. [In Persian & Balochi]
- Kausar, Inamul-Haq (1974). Persian Poetry in Baluchistan, Rawalpindi (Pakistan): Iran Pakistan Institute of Persian studies. [In Persian & urdu]
- Khayyampur, Abdolrasul (2005). Persian Grammar, 12th edition, Tabriz: Sotudeh Publications. [In Persian]
- Law of Definitions and Rules of Country Divisions, approved on 15/04/1362, Volume 1, Volume 1, Page 483, taken from the website of the Research Center of the Islamic Consultative Assembly: <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/90769> [In Persian]

- Le Strange, Guy (2011). *The Lands of the Eastern Caliphate*, translated by Mahmoud Erfan, 8th edition, Tehran: Scientific and Cultural Publications. [In Persian]
- Maghdesi, Abu Abdollah Ahmad bin Mohammad (1982). *Ahsan-altaqāsim fi maerfat-alaqālim*, 2 volumes, translated by Alinaghi Monzavi, Tehran: Iranian Authors and Translators Company. [In Persian]
- Mashkoo, Mohammad Javad (1976). "The Persian Gulf and its name throughout history", *Historical Studies*, No. 68, Year 11, pp. 85-106.. [In Persian]
- Rathi Tehrani, J. (2007). "Names and Surnames in the West", translated from Encyclopedia Britannica, *Najwā-ye Farhang*, Issue 3, pp. 129-136. [In Persian]
- Rahimi Zanganeh, I. Kahrizi, k. Hosseini, A. (2013). "kermanshah and a misunderstanding throughout History", *Jostārhā-ye Tārixi*, Issue 2 (8th issue), pp. 19-33. [In Persian]
- Rezai Baaghibidi, Hassan (2009). *History of Iranian Languages*, Osaka (Japan): Research Institute for World Languages ,Osaka University. [In Persian]
- Rezaei, M.; Malek, M. (2023). "Name Taboo", *Iranian Anthropological Research*, Volume 12, Issue 23, pp. 103-120. [In Persian]
- Razm Ara, Ali (1944). *Military Geography of Iran: Mokran*, Unknown: Anonymous.
- Razm Ara, Ali (1953). *Geographical Culture of Iran (settlements)*, Volume 8, Tehran: Geographical Department of the Army Headquarters. [In Persian]
- Rawanbod, Abdollah (2010). *The Balochi Diwan of Mawlana Abdollah Rawanbod*, edited by Abdolrauf Mollazai Sarbazi, Iranshahr: Balochistan Iranian Studies Literary Association. [In Persian]
- Sarbazi, Abdol Samad (1999). *Baloch and Balochistan*, translated by Mohammad Salim Azad, Sanandaj: Kurdistan Publications. [In Persian]
- Sepahi, M.; Seif, A, (2022). "Balochi and the Persian modified "w", *Proceedings of Articles of the Fifth International Conference on Iranian Languages and Dialects*, edited by Mahmoud Jaafari Dehaghi, Tehran: The Center for the Great Islamic Encyclopedia. [In Persian]
- Shertouni, Rashid (2002). *Mabadi al-Arabiya*, Editing and preparation by Hamid Mohammadi, Volume 2, Seventh Edition, Qom: Dar al-Ilm. [In Persian]
- Sistani, Malek Shah Hussein (1965). *Ihya al-Moluk*, edited by Manouchehr Sotudeh, Tehran: Book Translation and Publishing Company. [In Persian]
- Tame, Majid (2019). "Place-making structures in Iranian compound place names and their role in creating cultural and national identity", *Quarterly Journal of National Studies*; 85, Year 22, No. 1, pp. 71-90. [In Persian]
- Unknown (2004). *Hodud al alam*, with an introduction by W. Barthold and annotations by W. Minorsky, translated by Mir Hossein Shah, revised by Maryam Mirahmadi and Gholam Reza Varhram, second edition, Tehran: Al-Zahra Universi. [In Persian]
- Vaziri, Ahmad Ali Khan (2007). *Geography of Baluchistan*, Tehran: Association of Cultural Works and Merits. . [In Persian]